

บทที่ ๑๓

หน่วยคำ (morpheme) และหลักการหาหน่วยคำ

นิยาม

หน่วยคำ เป็นหน่วยใหม่ที่เราจำเป็นต้องรู้ในการศึกษาวิชาภาษาศาสตร์ บางครั้งหน่วยคำก็เท่ากับคำอย่างที่เรารู้จักกัน แต่บางครั้งก็เป็นเพียงส่วนหนึ่งของคำ ถ้าเราจะมองกันในเรื่องของหน่วยเสียง เราก็อาจจะพูดได้ว่า หน่วยคำอาจจะประกอบด้วยหน่วยเสียงตั้งแต่หนึ่งหน่วยเสียงขึ้นไป แต่ขอให้สังเกตว่า เมื่อเราพูดถึงหน่วยเสียงแต่ละหน่วยเสียงไม่มีเรื่องความหมายมาเกี่ยวข้อง แต่หน่วยคำนั้นมีความหมายมาเกี่ยวข้องด้วย ฉะนั้นเราอาจจะให้นิยามของหน่วยคำได้ว่าเป็นหน่วยที่เล็กที่สุดในภาษาที่มีความหมายคงเดิมไม่ว่าจะปรากฏที่ใด ประโยค ผมหัวขาว ถือว่ามี ๓ หน่วยคำ คือ ผม หัว และขาว แต่ละหน่วยคำตรงกับคำอย่างที่เราทราบกัน ประโยค รดยนต์คันนี้สวย ประกอบด้วย ๕ หน่วยคำ คือ รด ยนต์ คัน นี้ และ สวย จะเห็นได้ว่า รดยนต์ซึ่งเราถือว่าเป็นคำคำหนึ่ง แต่มี ๒ หน่วยคำ ในภาษาที่มีวิภक्ति บัณฑิต หรือ ภาษาควมคำมากพยางค์ คำหนึ่งอาจจะมีหลายหน่วยคำก็ได้ เช่น meaningful มี ๓ หน่วยคำ คือ {miyn} {-iŋ} และ {-fəl} หรือ dogs มี ๒ หน่วยคำ คือ {dɔg} และ {-z} แต่บางทีคำที่มีหลายพยางค์ก็เป็นหน่วยคำเดียวกันก็มี เช่น สกปรก ตะวันท่ง หรือ sister, brother ในภาษาอังกฤษ ฉะนั้นอย่าสับสนหน่วยคำกับพยางค์หรือคำ

บางท่านอาจจะสงสัยว่า คำว่า เสื้อผ้า บัดเบ้า เรือแพ นั้นเป็นก็หน่วยคำกันแน่ ก็จะต้องตอบว่าแต่ละคำมี ๒ หน่วยคำ ทั้งนี้ก็เพราะว่า เสื้อ เป็นหน่วยคำหนึ่ง ผ้า เป็นอีกหน่วยคำหนึ่ง บัด เป็นหน่วยคำหนึ่ง เบ้า เป็นอีกหน่วยคำหนึ่ง และ เรือ เป็นหน่วยคำหนึ่ง แพ เป็นอีกหน่วยคำหนึ่ง บางท่านก็อาจจะสงสัยต่อไปว่าทำไม สกปรก จึงเป็นหน่วยคำเดียว เพราะ สก ก็เป็นหน่วยคำหนึ่งได้แปลว่า "ผม"

และ ปรก เป็นอีกหน่วยคำหนึ่ง แปลว่า "ปก.คลุม" แต่อย่าลืมว่า สกปรก รวมกันแล้วมิได้หมายความว่า "หมปก" หรือ "หมคลุม" แต่มีความหมายว่า "ไม่สะอาด, เปราะเปื้อน, นำรังเกียจ" จึงนับเป็น ๒ หน่วยคำไม่ได้ แต่อย่างไรก็ตามสำหรับคำบางคำก็ยากที่จะตัดสินลงไปได้ว่าเป็นที่หน่วยคำ เช่น ตะเคียน เพราะ กล่าวกันว่ามาจากคำว่า ต้นเคียน และตะ ก็ปรากฏในชื่อต้นไม้อื่น เช่น ตะโกตะรบ ตะกร้อ ตะไคว้ ตะแบก ตะลุมพอง ถ้าตะแปลว่า ต้นไม้ จริง คำเหล่านี้ก็น่าจะมี ๒ หน่วยคำ แต่เพื่อความสะดวกอนุโลมถือว่าเป็นหนึ่งหน่วยคำ คงจะสะดวกกว่า ทั้งนี้จะเห็นได้ว่า วลีภาค (Morphology) จะไม่เกี่ยวข้องกับหน่วยใด ๆ ที่เกินหนึ่งคำ

เรื่องที่เกี่ยวข้องกับหน่วยคำ

รากศัพท์ (roots) เป็นส่วนสำคัญในเรื่องหน่วยคำของทุก ๆ ภาษา กิน นอน เล่น ถือว่าเป็นรากศัพท์ของภาษาไทย พันธุ์ พิศ จร ก็ถือว่าเป็นรากศัพท์ของภาษาไทยเหมือนกันถึงแม้จะยืมมาจากภาษาสันสกฤตก็ตาม

อุปสรรคปัจจัย (affixes) ถ้าเติมเข้าข้างหน้าเรียกอุปสรรค (prefixes) เติมข้างหลังเรียก ปัจจัย (suffixes) เช่น อจร สุมาลี แสดงอุปสรรค พุทธมามก กิณรี แสดงปัจจัย หรืออย่างในภาษาอังกฤษ incomplete refund แสดงอุปสรรค golong dishes แสดงปัจจัย แต่ยังมีอีกหลายภาษาที่มี infixes เช่น กำนันก็มี -am- เป็น infix (เพราะมาจาก kam เป็น kamam) ชำระ มี -am- เป็น infix (เพราะมาจาก cha เป็น chamra) กัรบมี -am- เป็น infix (เพราะมาจาก kraap เป็น kamraap) ส่วนจำเรียมมีเพียง -m- เป็น infix (เพราะมาจาก caroon เป็น camroon) ภาษาอังกฤษ เช่น คำว่า thermometer ซึ่งมาจาก therm แปลว่า "ร้อน" และ meter แปลว่า "เครื่องวัด" มี -o- แทรกกลาง ถ้าจะเรียกว่า infix ก็ควรจะได้แต่ตามวิชาภาษาศาสตร์เขาเรียก -o- ซึ่งเป็นตัวเชื่อมระหว่างรากศัพท์สองตัวให้รวมเป็นคำว่า ตัวเชื่อมคือ (stem formative)

สำหรับปัจจัย (suffix) นั้น แบ่งออกได้เป็นสองประเภท คือ

๑. วิบัติติ (inflectional suffix)
๒. ปัจจัย (derivational suffix)

บัจจยทั้งสองประเภทนี้ต่างกันที่หลักใหญ่ ๆ ๒ ประการ คือ

๑. เมื่อเติมวิภคติเข้ากับคำใดแล้วก็ตาม ประเภทของคำจะไม่เปลี่ยนไป เช่น ถ้าคำนั้นเป็นคำนาม เติมวิภคติเข้าไปแล้วก็ยังคงเป็นคำนามอยู่ ดังตัวอย่าง เช่น hen กับ hens เทวี กับ เทวีส สำหรับบัจจยเมื่อเติมเข้าไปแล้ว ประเภทของคำจะเปลี่ยนไป เช่น จากนามเป็นคุณศัพท์ จากกริยา เป็น นาม ดังตัวอย่าง เช่น America กับ American, wool กับ woolen, communicate กับ communication, และ refuse กับ refusal เป็นต้น

๒. เมื่อเติมวิภคติเข้าไปแล้วจะเติมวิภคติดี้อีกไปอีกไม่ได้ เช่นเมื่อเติม -ed ข้างหลังกริยาแล้ว จาก walk เป็น walked จะเติมวิภคติดี้อีกไปอีกโดยประเภทของคำไม่เปลี่ยนไม่ได้ สำหรับบัจจยนั้นจะเติมต่อกันก็มากน้อยเท่าที่โครงสร้างจะอำนวยก็ได้ แต่ทุกครั้งเมื่อเติมเข้าไปประเภทของคำจะเปลี่ยนไป เช่น นาม idea เมื่อเติมบัจจย -al เป็นคุณศัพท์ ideal (เนื่องจาก idea ลงท้ายด้วย a แล้วจึงเติมเหมือนว่าเติม -i เท่านั้น) ถ้าเอาบัจจย -ize เติมเข้าก็จะได้กริยา idealize ถ้าเติมบัจจย -ation เข้าก็จะได้นาม idealization

ขอให้สังเกตว่าวิภคติและบัจจยบางตัวมีรูปเหมือนกัน ตัวหนึ่งอาจเป็นวิภคติ ส่วนอีกตัวหนึ่งอาจเป็นบัจจย เช่น เมื่อเติม -er เข้าหลัง big เป็น bigger นั้น -er เป็นวิภคติ แต่เมื่อเติม -er เข้าหลัง work เป็น worker นั้นปรากฏว่า -er นี้ เป็นบัจจย เพราะทั้งสองตัวนี้ความหมายต่างกัน แต่ในกรณีแรกเข้าตามหลักที่ว่า เมื่อเติมแล้วไม่เปลี่ยนประเภทของคำและเติมวิภคติดี้อีกไปอีกไม่ได้ ส่วน -er ในกรณีหลังนั้น เมื่อเติมหลังคำกริยาแล้วกลายเป็นคำนาม และสามารถจะเติมบัจจย -s เข้าหลังคำ worker ให้เป็น workers ได้

ฉะนั้นจะเห็นได้ว่าในภาษาอังกฤษ วิภคติได้แก่ -s, -es, -ed, -ing, -er, -est เป็นต้น ส่วนบัจจยได้แก่ -al, -ous, -ic, -ion, -ize, -ate, -ment, -ful ฯลฯ เป็นต้น

ศัพท์ (stem) ก็คือ หน่วยคำหนึ่ง หรือหน่วยคำที่อยู่รวมกันหลายหน่วยคำ และเติมอุปสรรค บัจจย หรือ infix เข้าไปได้เรียกว่า ศัพท์ คำว่า กิณนร เป็น หน่วยคำและศัพท์เพราะคำว่า กิณนร มาจากศัพท์ กิณนร + " (ซึ่งเป็นบัจจย) ภาษา อังกฤษ kings ก็มาจากศัพท์ {kig} + บัจจย {-z} และ kingdoms ก็มาจากศัพท์ kingdom + บัจจย {-z} และ kingdom ก็มาจากหน่วยคำ ๒ หน่วยคือ {kig} และ {-dom}

คำประสม (Complex words) ได้แก่ รากศัพท์หรือศัพท์ที่ได้รับการปรุงแต่ง แบ่งออกได้เป็น ๒ ชนิด ดังนี้

๑. คำประสมแท้ (Complex words with a bound stem) เกิดจากศัพท์ที่ปรากฏเป็นอิสระไม่ได้อยู่ร่วมกับศัพท์ที่ปรากฏเป็นอิสระไม่ได้ หรือศัพท์ที่ปรากฏเป็นอิสระไม่ได้อยู่ร่วมกับอุปสรรคหรือบัจจย เช่น รชช้อย ศัพท์ รช-ซึ่งเกิดเป็นอิสระไม่ได้ แต่ปรากฏเป็นส่วนหนึ่งในคำ รชไซ้ รชเซย รชช้อย และศัพท์ -ช้อย ซึ่งก็ปรากฏเป็นอิสระไม่ได้ แต่ปรากฏเป็นส่วนหนึ่งในคำ อ่อนช้อย งอนช้อย แรมช้อย รชช้อย คำประสมแท้เช่น ฆาตฆัง ราวัง วลา ภาษาอังกฤษก็ได้แก่คำ receive ซึ่งประกอบด้วยอุปสรรค re- ซึ่งเกิดเป็นอิสระไม่ได้ แต่เป็นอุปสรรคที่ปรากฏทั่วไป ในคำ return, redeem, repeat, retire และศัพท์ -ceive ก็ปรากฏอิสระไม่ได้ แต่ปรากฏกับอุปสรรคต่าง ๆ เช่น deceive, conceive, perceive, receive คำปรุงแต่งคำอื่น ในภาษาอังกฤษก็ได้แก่ disturb, prepare, missile, version เป็นต้น

๒. คำประสมเทียม (Complex words with a free stem) เกิดจากศัพท์ที่ปรากฏเป็นอิสระได้กับส่วนที่เกาะส่วนอื่น เช่น นักเรียน มีศัพท์ เรียน ซึ่งปรากฏเป็นอิสระได้กับ นัก- ซึ่งปรากฏเป็นอิสระไม่ได้ คำประสมเทียมอื่นก็ได้แก่ ขาวนา ความดี การนอน กระทำ ซึ่งมี ขาว- ความ- การ- และกระ- เป็นส่วนที่เกาะส่วนอื่น และ นา ดี นอน ทำ เป็นส่วนที่ปรากฏเป็นอิสระได้ สำหรับคำกระทำนั้นจะพบว่าทำเป็นศัพท์สำคัญ ส่วน กระ- นั้น เติมเข้ามาข้างหน้าโดยที่มีความหมายเดิมของคำว่า ทำ ก็ยังคงอยู่ ในภาษาอังกฤษคำประสมเทียมได้แก่ lover ซึ่งมาจาก

ศัพท์ *love* ตามด้วยปัจจัย *-er* หรือ *mislove* ซึ่งมาจากศัพท์ *love* และอุปสรรค
มค- คำอื่นก็มี *wireless, mouthful*

ยังมีคำประสมแท้ที่เติมวิภัติปัจจัยกลายเป็นคำประสมเสริม ก็มี

เช่น *misconceive* มาจากคำประสมแท้ *conceive* ซึ่งประกอบด้วยอุปสรรค *con-*
และศัพท์ *-ceive* รวมกัน เมื่อเติม *mis-* ซึ่งเป็นศัพท์เข้ากับ *conceive* ซึ่งจะปรากฏ
เป็นอิสระได้ *misconceive* จึงกลายเป็นคำประสมเสริมไป

คำประสม (compound words) เกิดจากรากศัพท์หรือศัพท์ที่เกิดเป็นอิสระได้
ตั้งแต่ ๒ คำขึ้นไปมารวมกันเช่น ลูกน้ำ สวนครัว โตะเวียน อย่างในภาษาอังกฤษถือว่า
railway flip-flop เป็นคำประสม

หลักการหาหน่วยคำ

การหาหน่วยคำนั้นมิใช่ทำได้ง่าย ๆ ปกติแล้วนักภาษาศาสตร์จะต้องนำข้อมูลทาง
ภาษา (corpus) ซึ่งนักภาษาศาสตร์หามาได้จากการสัมภาษณ์เจ้าของภาษาก็ดี จาก
การอัดเสียงเจ้าของภาษาไว้ก็ดีมาพิจารณา การพิจารณาและวิเคราะห์ก็มีไว้ทำเพื่อ
ครั้งเดียว จะต้องมีการตรวจสอบกับเจ้าของภาษา และกับข้อมูลทางภาษาที่หามาเพิ่ม
เติมอีกสิ่งแรกที่นักภาษาศาสตร์จะต้องทำก็คือ แยก (segment) ข้อมูลทางภาษาออก
เป็นส่วนย่อย ๆ พยายามให้ส่วนหนึ่งแทนหนึ่งหน่วยคำให้ได้ หรือมีฉะนั้นก็ต้อง
รวมส่วนย่อยต่าง ๆ ออกเป็นหนึ่งหน่วยคำให้ได้ หลักใหญ่ ๆ ในการแยกหน่วยคำนั้น
Eugene A. Nida* (ยูจีน เอ. ไนดา) กล่าวไว้ดังนี้

๑. คำ หรือ ส่วนของคำใดที่มีความหมายเหมือนกัน มีรูปเหมือนกัน ย่อมเป็น
หน่วยคำเดียวกัน

คำว่า มา ในประโยคที่ว่า เขามาเมื่อวานนี้ บ้ามาชื่อของที่ตลาด พี่นาง้องมา
บ้าน ไม่ว่าคำนี้จะเกิดที่ไหนก็มีความหมายเหมือนกัน และรูปคำที่ใช้ก็เหมือนกัน
ด้วย จึงถือว่าเป็นหน่วยคำเดียวกัน แต่ว่า มา ในคำว่า มานพ มานี มานุษ มาษา
มาดี และมาพก หาได้เป็นหน่วยคำไม่ ถึงแม้ว่าจะมีรูปเหมือนกันทุกแห่ง แต่มิได้

* Eugene A. Nida, *Morphology* (Ann Arbor, 1949), pp. 6-60.

มีความหมายเหมือนกันเสมอ หรืออีกอันหนึ่ง มาในคำที่กล่าวนี้พบได้มีความหมายโดย
เพราะไม่สามารถจะแยกออกจาก คำอื่น ๆ ได้

ในภาษาอังกฤษ บังคับ { -er } ซึ่งเติมไว้หลังกริยา เช่น worker, dancer,
walker, dealer, และ eater เป็นหน่วยคำเดียวกัน เพราะมีความหมายเหมือนกัน
และมีรูปเดียวกัน แต่ถ้าจะเทียบกับ cheaper, clever, faster, deeper แล้ว { -er }
ของกลุ่มหลังนี้จะไม่ใช่หน่วยคำเดียวกับของกลุ่มแรก เพราะมีความหมายต่างกันถึง
แม้จะมีรูปเหมือนกันก็ตาม

๒. คำ หรือ ส่วน ของคำ ใดที่มีความหมายเหมือนกัน และมีรูปต่างกัน ถ้า
สามารถใช้ลักษณะบังคับทางเสียง (phonologically conditioned หรือบางครั้งก็
เรียกว่า phonologically defined) มาเป็นเกณฑ์พิสูจน์ได้ หน่วยย่อยของคำนั้นก็
เป็นหน่วยคำเดียวกัน

เพื่อให้เห็นตัวอย่างได้ชัดเจนจะขอยกตัวอย่างภาษามายัน (Mayan) ซึ่งพูดใน
ประเทศเม็กซิโกดังนี้

alamal	'your land'	lamal	'land'
awinam	'your wife'	inam	'wife'

จะเห็นได้ว่า { a-aw- } ต่างก็มีความหมายว่า 'your' ด้วยกัน แต่ตัวหนึ่งเป็น
{ a- } อีกตัวหนึ่งเป็น { aw- } เราสามารถใช้ลักษณะบังคับทางเสียงมาพิสูจน์ว่า { a- } และ
{ aw- } เป็นหน่วยย่อยของคำ (allomorph) ของหน่วยคำที่มีความหมายว่า 'your' โดย
ที่ { a- } ปรากฏหน้าคำที่ขึ้นต้นด้วยพยัญชนะ คือ lamal ส่วน { aw- } ปรากฏหน้าคำที่
ขึ้นต้นด้วยสระ คือ inam วิธีการเช่นนี้ คือ การใช้ลักษณะบังคับทางเสียงมาเป็นเกณฑ์

ลักษณะที่เรียกว่า การกลมกลืนเสียง (assimilation) เช่นเดียวกับ เมื่อเทียบ
กับร้อยเอ็ด จะเห็นว่า เบ็ด และ เอ็ด เป็นหน่วยย่อยของหน่วยคำเดียวกัน เพราะมีความ
หมายว่า หนึ่ง เหมือนกัน แต่การที่มี รูปต่างกัน เพราะลักษณะ บังคับ ทางเสียงมา
มีอิทธิพลได้แก่เสียง /p/ ของคำว่า สิบ บังคับให้ /r/ กลายเป็น /b/ ไป การกลม
กลืนเสียงแบบที่ตัวข้างหน้ามีอิทธิพลเหนือตัวที่ตามมาเรียกว่า การกลมกลืนเสียงตาม
ก้าวหน้า (progressive assimilation) ในภาษาอังกฤษเราก็อาจ พบในบังคับที่
แสดงพหูพจน์ เช่น /kite/, /pensils/, /wiles/ จะเห็นว่า { -s } ต่างก็

เป็นหน่วยย่อยของคำที่แสดงพหูพจน์ด้วยกัน โดยที่ /-s/ ตามหลังเสียง /s, z, ʒ, ʒ, ʒ/ ซึ่งรวมเรียกว่า sibilants /-s/ ตามหลังเสียงอโนซและ /-z/ ตามหลังเสียงโนซ

นอกจากนี้ยังมี การกลมกลืนเสียงตามตัวหลัง (regressive assimilation) ดังที่ปรากฏในคำว่า impossible, immortal, indecent, intangible จะพบว่า อุปสรรค {im-coin-} เป็นหน่วยคำเดียวกันเพราะมีความหมายว่า "ไม่" แต่ที่เป็น /im-/ เพราะเป็นอุปสรรคที่เติมหน้าคำที่ขึ้นต้นด้วยพยัญชนะที่มีฐานและกรณีที่มีปากทั้งสอง ส่วน /in-/ นั้นเติมหน้าคำที่ขึ้นต้นด้วยพยัญชนะอื่น

ลักษณะที่ตรงข้ามกับการกลมกลืนเสียงก็คือ การผลัดเสียง (dissimilation) ดังที่ปรากฏในคำ ไชย อู้อี้ งอนง จะเห็นว่า พยางค์แรกมีเสียงที่เป็นสระหลัง ส่วนพยางค์หลังจะเป็นเสียงที่เป็นสระหน้า แสดงว่ามีกระบวนการการผลัดกันเกิดขึ้น

ขอให้ดูตัวอย่างการผลัดเสียงในภาษามายันที่พูดในเม็กซิโกดังต่อไปนี้

swiʔul	'its hill'	swiʔ 'his hill'
slumil	'its ground'	slum 'his ground'

จะเห็นว่า {-ul ʔ-ii} เป็นหน่วยย่อยของหน่วยคำเดียวกันโดยที่ /-ul/ ตามหลังคำที่มีสระหน้า และ /-ii/ ตามหลังคำที่มีสระหลัง วิธีการเช่นนี้ก็เรียกได้ว่าไรต์ลักษณะบังคับทางเสียงมาเป็นเกณฑ์กึ่งกฎข้อที่ ๒ เหมือนกัน

การสูญหน่วยเสียง (loss of phonemes) การที่หน่วยเสียงในคำหรือส่วนของคำหายไป เช่น ข้าพระเจ้า เหลือเพียง ข้าเจ้า กระบุง เหลือเพียง กระบุง สายโลหิต เป็นลาโลหิต เป็นต้น บางทีก็เป็นการสูญพยางค์ทั้งพยางค์ เช่น คำว่า เกียรติกอ เมื่อเทียบกับคำว่า เกียรติ จะเห็นว่า พยางค์ /คิ/ หายไปเลยในคำหลัง

การเปลี่ยนเป็นเสียงที่เพดานแข็ง (palatalization) คือการที่เสียง /c/ หรือ /d/ ตามหลังด้วย /i/ หรือ /y/ ทำให้เกิดเป็นเสียง /tʃ/ หรือ /dʒ/ ตามลำดับดังนี้ เช่น คำว่าที่เคียว กลายเป็น เรียว วิชยาลัย กลายเป็น วิชชาลัย หรือ อย่างในภาษาอังกฤษ did you ออกเสียงเป็น /dɪjəw/ และ hit you ออกเสียงเป็น /hɪtəw/ เป็นต้น

การทำสระให้ยาว (vowel lengthening) เกิดจากการลดเสียงพยัญชนะลงหนึ่งเสียง แล้วทำสระสั้นให้ยาวขึ้น เช่น ในคำว่า สม คนไทยออกเสียงครบ /-lm/ ไม่ได้จึงลดเสียง /l/ ออกแล้วทำสระ /i/ ซึ่งเป็นเสียงสั้นให้ยาวออกเป็น /li/ ฉะนั้นเราจึงออกเสียงคำว่า สม เป็น ฟิม ไป

การสับเสียง (metathesis) คือ การสับตำแหน่งของเสียงในคำในภาษาไทยปรากฏในคำ ทศกรุด เป็น กระตุค ตะกร้อ เป็น กระค้อ มะละกอ เป็น ละมะกอ เช่นนี้เป็นต้น หรือ อย่างในภาษาอาหรับที่พูดในชุกานใช้ kita-buk "your book" และ azu-ki "your brother" ถ้าคำดังกล่าวด้วยพยัญชนะมีปัจจัยเป็น /-k/ แต่คำดังกล่าวด้วยสระมีปัจจัยเป็น /-i/ ซึ่งสับเสียงกับ /-k/

๓. คำ หรือส่วนของคำใดที่มีความหมายเหมือนกันและมีรูปต่างกันแต่ไม่สามารถจะใช้ลักษณะบังคับทางเสียงมาพิสูจน์ว่า เป็นหน่วยคำเดียวกันได้ สามารถใช้ลักษณะบังคับของคำ (morphologically conditioned หรือ morphologically defined) มาเป็นหลักพิสูจน์ได้ หน่วยย่อยของคำนั้นก็จะเป็นหน่วยคำเดียวกัน

ขอให้ดูคำว่า oxen /aksən/ และ children /ˈtʃɪldrən/ เมื่อเทียบกับคำว่า boxes /ˈhɒksɪz/ และ guilds /ɡɪldz/ โดยที่คำ ox จะต้องมียปัจจัย /-ən/ และ child จะต้องมียปัจจัย /-rən/ เท่านั้น จะใช้ปัจจัยอื่นไม่ได้ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือว่าเป็นข้อกเว้นนั่นเอง วิธีการแบบนี้เราถือว่าหน่วยคำ ox และ child เท่านั้นที่เป็นควंबังกับ หรือมีอิทธิพลที่ระบุว่าจะต้องใช้ปัจจัยอะไร

นอกจากนี้แล้วจะเห็นว่าคำว่า sheep เมื่อเป็นพหูพจน์ก็เป็น sheep เหมือนเดิม ฉะนั้นเราอาจจะกล่าวได้ว่า หน่วยคำ sheep และหน่วยคำอื่นอีกบางหน่วย เช่น deer, fish, grouse, salmon เป็นต้น ที่มีหน่วยย่อยของคำที่แสดงพหูพจน์เป็นศูนย์ (zero-morph)

๔. เมื่อเอาคำที่มีความหมายแตกต่างกันข้อที่สุคนหเปรียบเทียบกันแล้ว ปรากฏว่า ส่วนกลางคำเท่านั้นที่ให้ควมหมายกว้างออกไป ส่วนที่แตกต่างกันนั้นอาจจะ เป็นหน่วยคำ หรือหน่วยย่อยของคำสุคนแล้วแต่จะเข้ากับกฎใดกฎหนึ่งที่กล่าวมาแล้ว

ในภาษาอังกฤษเมื่อเอา goose ก็ียบกับ geese จะพบว่าส่วนที่ต่างกัน ก็คือ /uw/ → /iy/ เพื่อแสดงพหูพจน์ ฉะนั้นอาศัยกฎที่ ๓ ให้ถือว่าหน่วยคำ goose มีหน่วยย่อยของคำ /uw/ → /iy/ เติมเข้าไปเพื่อจะให้มันเป็นพหูพจน์

จะเห็นได้ว่าหน่วยย่อยของคำที่แสดงพหูพจน์นี้มีหลายรูปด้วยกัน บางรูปก็ค้องไรกฎที่ ๒ บางรูปก็ค้องไรกฎที่ ๓ และบางรูปก็ค้องไรกฎที่ ๔ เพื่อพิสูจน์ว่าเป็นหน่วยคำเดียวกันเช่น { -s ∞ -z ∞ -əz ∞ -rəz ∞ -əz ∞ -əz ∞ s ∞ /uw/ → /iy/ }

พหูพจน์ที่ไ้การแทนเสียงนี้มีอยู่ด้วยกันหลายคำเช่น /ɜ/ → /e/ สำหรับ man เป็น men /aw/ → /ay/ สำหรับ mouse เป็น mice และ louse เป็น lice และ /u/ → /iy/ สำหรับ foot เป็น feet เป็นต้น

๔. คำที่มีเสียงพ้องกันอาจจะเป็นหน่วยคำเดียวกัน หรือต่างหน่วยคำกันตามลักษณะดังนี้

ก. ถ้าความหมายต่างกันก็ต่างหน่วยคำกัน

ขอให้สังเกตตัวอย่างคำต่อไปนี้ กรร กรรณ กัณฐ์ กัณฐ์ กัณฐ์ กัณฐ์ กัณฐ์ กัณฐ์ จะเห็นว่าทุกคำออกเสียงเหมือนกันแต่มีความหมายต่างกัน ฉะนั้นจึงเป็นคนละหน่วยคำ

ข. ถ้าความหมายเหมือนกัน หรือคล้ายคลึงกันก็เป็นหน่วยคำเดียวกัน

ขอให้สังเกตคำว่า คา (อย่างในคำว่า หญ้าคา) กับคำว่า หลังกา แม้ว่าปัจจุบันนี้หลังกาจะไม่ได้ทำด้วยหญ้าคาก็จริงอยู่ แต่เรายังคงถือว่าความหมายของคำว่า คา ในหญ้าคา และ กว ใน คำว่า หลังกา เป็นหน่วยคำเดียวกัน เพราะมีความหมายใกล้เคียงกัน บางท่านอาจจะสงสัยว่าทำไม หลังกา รวมกันแล้วมีความหมายเป็นอย่างเดียวถ้าเทียบกับภาษาอังกฤษ ก็คือ roof ขอให้ดูกฎที่ ๖ อาจจะเข้าใจยิ่งขึ้น

คำไทยบางคำมีความหมายหลายอย่าง เช่น บ่าว มีความหมายว่า คนหนุ่ม และ คนไร่ เมื่อเทียบกับคำว่า เจ้าบ่าวแล้ว เราถือว่า บ่าว ที่มีความหมายว่า คนหนุ่ม นั้นเป็นหน่วยคำเดียวกับ บ่าว ในคำว่า เจ้าบ่าว แต่จะไม่ถือว่าเป็นหน่วยคำเดียว

^๒ ไร → แทนว่า กลายเป็น

กับ บ่าว ที่มีความหมายว่าคนใช้ ถึงแม้ว่าจะเชื่อกันว่าตามประวัติแล้วมีความหมาย
ดั้งเดิมเหมือนกันก็ตาม เราก็ยังคงถือว่ารากากฎที่ ๔ ก.

๖. การแยกหน่วยคำนั้นมีเกณฑ์ดังนี้

ก. เกิดโดด ๆ ได้ คำว่า หลัง กิน นก ไบ อื่น ๆ สามารถ
เกิดโดด ๆ ได้ และมีความหมายในตัวเอง และไม่ว่าจะไปเกิดที่ไหน ความหมายก็
คงเดิม จึงถือว่าเป็นหน่วยคำได้

ข. เกิดรวมกับหน่วยอื่น โดยที่หน่วยที่เกิดรวมนั้นสามารถเกิดโดด ๆ
ได้ เช่น คำว่า การกิน การนอน การเดิน การทำ จะถือว่าเป็นหน่วยคำ
ได้ เพราะเมื่อเกิดกับคำกริยาทำให้เป็นคำนามทั้งนั้น และคำว่า กิน นอน เดิน
ทำ ต่างก็เกิดโดด ๆ ได้

ค. เกิดรวมกับหน่วยอื่น โดยที่หน่วยที่เกิดรวมก็ไม่สามารถเกิดโดด ๆ
ได้แต่ปรากฏว่าหน่วยนั้น เกิดรวมกับหน่วยอื่น ๆ ที่พบเห็นอยู่ทั่วไป เช่น รชช้อย
แม้ว่า รชช จะไม่ปรากฏเป็นอิสระ ก็ให้ถือว่า รชช เป็นหน่วยคำได้ ในภาษาอังกฤษ
จะพบคำ เช่น concede, conceive, concur, condense, conduct, consume,
contain, converse จะเห็นว่า con- นั้นไม่เกิดโดด ๆ จะต้องเกิดรวมกับหน่วยอื่น
แต่เราถือว่า con- ไม่ว่าจะปรากฏที่ไหนก็มีความหมายว่า 'ร่วม' หรือ 'ตัวกัน' ทั้งนั้น
จึงนับว่า con- เป็นหน่วยคำ ในทำนองเดียวกันคำว่า รชช ก็ไม่เกิดโดด ๆ แต่
เกิดกับในคำว่า อ่อนรชช รชช้อย งอนรชช ในภาษาอังกฤษ -ceive ก็ไม่เกิด
โดด ๆ แต่เกิดกับหน่วยคำอื่น เช่น receive, perceive deceive เป็นต้น

ง. เกิดรวมกับหน่วยอื่นที่เกิดโดด ๆ หรือรวมกับหน่วยคำอื่นได้ทั้ง ๖ ข.
และ ๖ ค. แต่ส่วนที่เกิดรวมกับหน่วยอื่นนั้นไม่มีความหมายเด่นชัดดังที่ปรากฏใน ๖ ข.
และ ๖ ค. ก็ให้อนุโลมถือว่าเป็นหน่วยคำได้ เช่น ไรสือ เมื่อเทียบกับ ไรฤดูแจ
ไรหู ถ้าไร แปลว่า เบ็ด ไซในคำ ไรสือ ก็มีความหมายในทำนองเบ็ดเหมือนกัน
ฉะนั้นถ้าไซ แยกออกเป็นหน่วยคำได้ตาม ๖ ก. เหลือ สือ ก็มีความหมายแม้จะไม่
ชัดเจนก็ถือว่าเป็นหน่วยคำด้วย ฉะนั้นบางท่านอาจจะสงสัยว่า หนั่งสือ เป็นที่หน่วย

* พระยาอนุমানราชชน นิรุกติศาสตร์ ตอน ๒ (กรุงเทพฯ ๗, ๒๕๐๑) หน้า ๒๓๗-๒๓๘.

คำ ฉะนั้นอาหรับก็เหมือนกับลาติน จะเห็นได้ทันทีว่า หนังสือ ก็มีสองหน่วยคำ คือ หน้า กับ สือ ส่วน ลายสือ ก็มีสองหน่วยคำเหมือนกันคือ ลาย กับ สือ ส่วน สือ ใน หนังสือ ลายสือ ไซสือ จะเป็นหน่วยคำเดียวกันหรือไม่เป็นเรื่องที่เราจะต้องพิจารณากันให้ดี ทุกคนคงเห็นด้วยว่า สือ ในหนังสือและลายสือนั้น เป็นหน่วยคำเดียวกันแน่ แต่ฉันทัก สือ มี ลักษณะความหมาย (meaning features) เกี่ยวกับความรู้หรือ การรู้ สือ ในคำที่กล่าวแล้วทั้งสามก็น่าจะเป็นหน่วยคำเดียวกัน แต่ทั้งนี้และทั้งนั้นเราจะบอกให้เด็ดขาดลงไปไม่ได้ ควรจะได้มีการศึกษาค้นคว้าอย่างละเอียด หรือให้มากกว่านี้เสียก่อน

ภาษาอังกฤษ คำว่า cranberry นั้น ถือว่ามีสองหน่วยคำ แม้ว่า cran- จะไม่เกิดกับหน่วยคำอื่นนอกจาก berry (ทั้งนี้ไม่นับชื่อเฉพาะเช่น Cranbrook, Cranford) ซึ่งเกิดขึ้นโดด ๆ ได้ คำว่า raspberry ก็ทำนองเดียวกัน เราถือว่า rasp- ก็เป็นหน่วยคำ หน่วยคำที่เกิดขึ้นเฉพาะกับหน่วยคำใดหน่วยคำหนึ่งนี้ เราเรียกว่าหน่วยคำเฉพาะพิเศษ (unique morpheme)

มีผู้สังเกตว่าคำใดก็ตามที่มีเสียง /ee/ เช่น เก เข เอ้ เค้เก้ เท เจ เซ เบ้ เป้ เหล่ เว้ เสเพล เว้ แสดงว่าไม่ตรงกันทั้งนี้ ฉะนั้น /ee/ น่าจะเป็นหน่วยคำ เราถือว่าคำที่ทุกคำต่างก็มีความหมายว่าไม่ตรงนั้น เป็นความบังเอิญมากกว่า นอกจากนั้นแล้วพยัญชนะเสียงเดียวในภาษาไทยไม่สามารถจะเป็นหน่วยคำได้ ฉะนั้นเราก็จะไม่ถือว่า /ee/ เป็นหน่วยคำในภาษาไทย

ภาษาอังกฤษก็มีเหมือนกัน เช่นคำว่า slide, slush, slurp, slip, slop, slime, slobber และ slick ซึ่ง sl ต่างก็มีความหมายเกี่ยวกับ "เปียกหรือลื่น" ทั้งนี้ หรือ flash, flare, flame, flick, flicker และ flimmer ซึ่ง fl ต่างก็มีความหมายว่า "แสงที่เคลื่อนที่" ทั้งนี้ ก็จะถือว่า sl- และ fl- เป็นหน่วยคำ ไม่ได้เช่นเดียวกับที่กล่าวมาแล้วข้างต้น

ขอให้กลับมากำว่า หลังกว่าเป็นที่หน่วย คำอีกครั้ง คำว่า หลง สามารถเกิดโดด ๆ ได้ และความหมายก็ใกล้เคียงกับ หลง ในคำว่า หลงคา ฉะนั้นหลัง

* นับว่ามีอยู่คำเดียวคือ- เต้ เท่านั้นที่แปลว่าตรง

จึงเป็นหน่วยคำได้ตาม ๖ ก. ส่วน คานั้น ถ้าเราถือว่ามีความหมายเกี่ยวกับ คา ใน
พยางค์ คันคาก็ถือว่าเป็นหน่วยคำได้ตาม ๖ ข. ฉะนั้นจึงไม่น่าสงสัยเลยว่า พยางค์
จะเป็นอย่างอื่นไม่ได้นอกจากสองหน่วยคำ

หน่วยคำนั้นอาจจะเป็นหน่วยเสียงเดียว หรือ หลาย หน่วย เสียง รวมกัน ขึ้นเป็น
หน่วยคำก็ได้ บางทีก็เป็นหน่วยเสียงสระ บางทีก็เป็นหน่วยเสียงพยัญชนะหรือ
บางทีก็เป็นหน่วยเสียงวรรณยุกต์(สำหรับบางภาษาก็ได้)แต่บางทีก็มีทั้งสระ พยัญชนะ
หรืออาจจะรวมวรรณยุกต์อยู่ด้วย เช่น ภาษาอังกฤษเก่า (Old English) ใช้สระ /-ə/
เพื่อแสดงความเป็นเจ้าของในพหูพจน์ (Genitive plural) เช่น lim แขนขา เป็น
lima แห่งแขน ขา หรือ ของแขนขาทั้งหลาย word "คำ" เป็น worda "แห่ง
คำหรือของคำหลาย ๆ คำ" และ tungol "ดาว" เป็น tungla "แห่งดาวหรือ
ของดาวหลาย ๆ ดวง" ภาษาอังกฤษปัจจุบันใช้พยัญชนะ /-s/ แสดงอดีตกาล เช่น
walk เป็น walked ออกเสียง /wɔ:k/ ภาษามองมันดี (Mongbandi) พุกใน
กองโก ใช้วรรณยุกต์บอกว่าประธานเป็นเอกพจน์หรือพหูพจน์ เช่น /gwɔ/ 'ไป
แล้วที่มีประธานเป็นเอกพจน์' แต่ /gwɔ/ 'ไปแล้วที่มีประธานเป็นพหูพจน์' /ma/
'ได้ยินแล้วที่มีประธานเป็นเอกพจน์' แต่ /má/ 'ได้ยินแล้วที่มีประธานเป็นพหูพจน์'

๗. คำที่มีความหมายเหมือนกัน แต่รูปต่างกันเพียงเล็กน้อย และใช้แทนกัน
ได้ก็ให้ถือว่าเป็นหน่วยคำเดียวกัน เช่น จิ่ง กับ จิ้ง บ กับ บี้ สลาไลติก กับ
สลาไลทิก เป็นต้น เราถือว่าคำดังกล่าวนี้ใช้แทนที่กันได้โดยความหมายไม่เปลี่ยนแปลง
ไปเลย ตามวิธีการที่เรียกว่า free variation เหมือนกับในเรื่องของเสียง เช่น คำ
ว่า cap นั้นเสียงตัว p ท้ายคำจะออกเป็นเสียงเหมือน พ คือ [p^h] ก็ได้เหมือน
ป คือ [p] ก็ได้ หรือจะออกโดยอุบเสียงไว้ (unreleased) เป็น [p-] ก็ได้

อย่างไรก็ตามจะต้องจำไว้ว่า คำบางคำที่มีรูปต่างกันเล็กน้อย เช่น ไป กับ ไป๋
แต่ความหมายต่างกันนั้นจะถือเป็นหน่วยคำเดียวกันไม่ได้ตามหลักข้อ ๑ หรือ บางที
คำที่มีความหมายเหมือนกันแต่รูปต่างกัน เช่น บี้ได้ มิได้ ไม่ได้ จะถือว่า บี้ มิ
และไม่เป็นหน่วยคำเดียวกันก็ไม่ได้เหมือนกัน

ชนิดของหน่วยคำ

การกระจายของหน่วยคำทำให้หน่วยคำแบ่งออกได้เป็นหลายชนิดดังนี้

๑. เป็นอิสระหรือเกาะหน่วยคำอื่น (Free Forms VS. Bound Forms)
บางหน่วยคำก็เกิดโดดๆ เป็นอิสระได้ เช่น มิตร วงศ์ รูป สัทธี บางหน่วยคำก็เกิด
โดด ๆ ไม่ได้ต้องอาศัยหน่วยคำอื่น เช่น อ-อนุ-ปฏิ- อภิ-นัก- ปรากฎเป็นอิสระ
ไม่ได้ต้องอาศัยหน่วยคำอื่น เช่น อมิตร อนุวงศ์ ปฏิรูป อภิสัทธี นักเรียนเป็นกัน ใน
ภาษาอังกฤษมีลักษณะพิเศษออกไปเกี่ยวกับหน่วยคำบางหน่วย มีหน่วยย่อย รูปหนึ่ง
เมื่อปรากฏเป็นอิสระ และอีกรูปหนึ่ง เมื่อปรากฏกับหน่วยคำอื่น เช่น /eybəl/ กับ
/əbiliti/, /prəfawnd/ กับ /prəfənditi/ และ /peblik/ กับ /pəbliciti/
เป็นกัน^๔ ที่จริงแล้วในภาษาอังกฤษ หรือภาษาที่มีวิภक्तिบังจยอื่น จะมีหน่วยคำที่เกาะ
กับหน่วยคำอื่นมาก

๒. รากศัพท์หรือไม่ใช่รากศัพท์ (Roots VS. Nonroots) เราถือว่ากิน มิตร
รูป เอก สอง เป็นรากศัพท์ คำบางคำอาจจะมีรากศัพท์มากกว่าหนึ่งราก เช่น ผีสาว เวื่อ
แพหนาว เข้าสายบ้ายเย็น ส่วนที่ไม่ใช่รากศัพท์ก็คือส่วนที่เติมเข้ามา เช่น ความดี
การโกง ชำร่วย เช่นนี้ถือว่าไม่ใช่รากศัพท์ แต่ที่จริงแล้วการแยกรากศัพท์ออกจาก
ส่วนที่ไม่ใช่รากศัพท์ไม่ใช่ของง่ายเสมอไป เพราะว่าบางทีส่วนที่ไม่ใช่รากศัพท์กลาย
มาเป็นศัพท์เสียก็มี อย่าง isms ในประโยคที่ว่า There are too many isms these
days. แต่ปกติแล้ว -isms เป็นบังจยที่ต้องเกาะหน่วยคำอื่น เช่น pragmatism,
Buddhism, fascism, Catholicism, absolutism เป็นต้น บางทีก็ตรงกันข้าม
หน่วยคำที่เป็นรากศัพท์ กลายเป็นไม่ใช่รากศัพท์ไปก็มี เช่น full กลายเป็น ful
ในคำว่า spoonful, cupful, bucketful, pailful, handful

๓. รากศัพท์ หรือศัพท์ (Roots VS. Stems) ศัพท์หมายถึงส่วนที่เติมวิภक्ति
บังจยเข้าไปได้ บางทีศัพท์ก็มีรากศัพท์เดี่ยว บางทีก็มีมากกว่าหนึ่งรากศัพท์ บางที
ก็เป็นรากศัพท์ที่มีอุปสรรคหรือบังจย หรืออีกนัยหนึ่งเรียกว่า รากศัพท์ที่มีส่วนที่ไม่
ใช่รากศัพท์ผสมอยู่ด้วยเช่น differ- เป็นศัพท์ของคำ different ขณะเดียวกัน

๔. able vs. ability, profound vs. profundity และ public vs. publicity.

different เป็นศัพท์ของ differentiate และ differentiate เป็นศัพท์ของ differentiation หรือ spotlight เป็นศัพท์ของ spotlights เป็นต้น

๔. แก่นหรือเปลือก (Nuclei VS. Nonnuclei) ส่วนที่เป็นแก่นก็คือรากศัพท์ ซึ่งอาจจะเป็นรากศัพท์เดียวหรือหลายรากศัพท์ เช่น คำว่า selfishness นี้ ถือว่า self- เป็นแก่น -ishness เป็นเปลือก หรืออย่างในคำว่า snowballs ที่ถือว่า snowball ซึ่งมีรากศัพท์สองรากเป็นแก่น และ -s เป็นเปลือกแต่บางทีรากศัพท์อาจจะมีเป็นสาม หรือมากกว่าก็ได้ เช่น foot-pound-second ในภาษาอังกฤษ วัน เค็อน บี ในภาษาไทย rouge-blanc-bleu (ชงสีแดงขาวน้ำเงินซึ่งเป็นชงชาติฝรั่งเศส) ในภาษาฝรั่งเศส เป็นต้น

๕. ส่วนในหรือส่วนนอก (Nuclear VS. Peripheral Structures) ส่วนนอกจะต้องไม่ใช่รากศัพท์ ส่วนในจะเป็นรากศัพท์ หรือศัพท์ก็ได้ คำว่า selfishness นั้นมี selfish เป็นส่วนใน และ -ness เป็นส่วนนอก แต่คำว่า selfish นั้นมี self เป็นส่วนใน และ -ish เป็นส่วนนอก

๖. บังคับหรือไม่บังคับ (Obligatory VS. Optional Morphemes) เช่น ภาษาสันสกฤตจะต้องมีปัจจัยแสดงพจน์และกาล รากศัพท์ ภู เมื่อเป็นเอกพจน์บุรุษที่สามในปัจจุบันกาลจะเป็นภาวติ จะไม่มีปัจจัยไม่ได้ เช่นนี้ถือว่าเป็นลักษณะบังคับ แต่อย่างในภาษาไทยที่ว่า ใจมาก่อนฉลาดนั้น อาจจะพูดเป็นว่า ความใจมาก่อนความฉลาดก็ได้ ฉะนั้นเราจึงถือว่าในกรณีนี้การเติม "ความ" หรือไม่เติม "ความ" เข้าข้างหน้า ใจ และ ฉลาด นั้น เป็นลักษณะที่ไม่บังคับ

นอกจากนี้ยังมีหน่วยคำแบบหนึ่งเข้าลักษณะบังคับ แต่ไม่มีความหมายเลย ใช้เป็นเพียงเครื่องมือเชื่อมรากศัพท์ให้ติดต่อกันเกิดเป็นศัพท์ได้ เรียกว่าตัวเชื่อมต่อ (stem formative) เช่น ทศนาจร มี ๐ เป็นตัวเชื่อมต่อ hippopotamus ในภาษาอังกฤษ มี -o- เป็นตัวเชื่อมต่อระหว่าง hipp "ม้า" กับ potamas "แห่งน้ำ" หรือ thermometer มี -o- เป็นตัวเชื่อมต่อระหว่าง therm "ร้อน" กับ meter "เครื่องวัด"

๗. ปิดท้ายหรือยังไม่ปิดท้าย (Closing VS. Nonclosing Morphemes)
หน่วยคำบางหน่วยเติมเข้าไปแล้วจะเติมอะไรเข้าไปอีกไม่ได้เลย ดังที่ได้อธิบายไว้แล้ว
ในเรื่องปัจจัยคง (inflectional suffix) เช่น -s ในภาษาอังกฤษเป็นต้น ส่วน
ปัจจัยเปลี่ยน (derivational suffix) เช่น -al, -ize, ment, -ion ฯลฯ ในภาษา-
อังกฤษ อย่างในคำว่า formal นั้น ปัจจัย -al ยังไม่ปิดท้ายคำเพราะเราอาจจะเติม
ปัจจัย -ize เข้าได้อีกเป็น formalize และในทำนองเดียวกัน -ize ก็ยังไม่ใช่
หน่วยคำที่ปิดท้าย เพราะเรายังเติม -er เป็น formalizer หรือเติม -ation เป็น
formalization ได้อีก

บทที่ ๑๔

หลักการทางภาษาศาสตร์

เรื่องที่เกี่ยวข้องกับภาษาศาสตร์วรรณคดีได้แก่การศึกษาคำพูดซึ่งเป็นพฤติกรรมอย่างหนึ่งของคน การอธิบายการออกเสียงต่าง ๆ อวัยวะที่เป็นต้นแหล่งของการออกเสียงนั้นมีการเคลื่อนไหวอย่างไร หรือลมที่ออกมาจากปอดกระทบกับอวัยวะในปากอย่างไร การวิเคราะห์โครงสร้างของภาษา การให้เกณฑ์ของภาษา และการศึกษาความหมายและวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับภาษา

การศึกษาเรื่องเสียงว่าเมื่อคนออกเสียงนั้นริมฝีปากต้องบีบ ดันและที่เพดาน เป็นการศึกษาร่องเสียงที่เกิดขึ้นภายในปาก ซึ่งอาจจะเรียกได้ว่าเป็นวิชาสรีรศาสตร์ (Articulatory Phonetics) และการศึกษาเรื่องเสียงโดยอาศัยหลักวิชาทางฟิสิกส์ คือการศึกษาคลื่นเสียงที่ผ่านพ้นริมฝีปากมาแล้ว เรียกว่า กลศาสตร์ (Acoustic Phonetics) ทั้งสองสาขานี้ได้เจริญก้าวหน้าไปมากกว่าเรื่องอื่น ๆ ต่อมาก็มีการศึกษาเรื่องหน่วยคำ (morpheme) และหน่วยที่ใหญ่กว่าหน่วยคำ คือ วลี และประโยค แต่ทว่าหลักการที่สำคัญ ๆ ซึ่งนักภาษาศาสตร์ ยึดเป็นหลักก็มีอยู่ดังนี้

๑. เกณฑ์แห่งการกระจาย (Distribution)

นักภาษาศาสตร์วรรณคดี ถือว่าการกระจายของเสียงก็ดี ของหน่วยคำภายในคำ หรือคำภายในประโยคมีความสำคัญมาก เราจะต้องสามารถบอกได้ว่าเสียงหนึ่ง เกิดขึ้นโดยมีความสัมพันธ์กับเสียงอื่นเพียงไร เป็นคั่นว่าในภาษาไทยหากเป็นพยัญชนะต้น เมื่อพยัญชนะตัวที่ ๒ เป็น /ว/ เสียงพยัญชนะตัวแรกจะต้องเป็น /ก/ หรือ /ค/ หรือในภาษาอังกฤษคำว่า Linguistics นั้นมาจาก คำว่า lingua "ภาษา" + -ist "นัก" + ic "ทำให้เป็นคุณศัพท์" + s "วิชา" ตามลำดับดังนี้จะเอาปัจจัยหนึ่งไปไว้หน้าอีกปัจจัยหนึ่งไม่ได้ หรือในเรื่องของประโยคในภาษาไทยนั้นโดยทั่วไปแล้ว ประธานนำหน้ากริยา กริยานำหน้ากรรม เช่นนี้เป็นต้น

ที่จริงแล้ว เกณฑ์แห่งการกระจายนี้มีใช้แก่นักภาษาศาสตร์วรรณนาเท่านั้นที่
ใช้ นักภาษาศาสตร์สมัยใหม่ก็ถือเกณฑ์นี้เป็นสำคัญเหมือนกัน ฉะนั้นจะเห็นได้ว่า
กลไกเหล่านี้จะพุดถึงเกณฑ์แห่งการกระจายอยู่เสมอ แม้ว่าบางครั้งวิธีการปลีกย่อย
อาจจะแตกต่างกันออกไป

๒. ข้อมูลทางภาษา

คำพูดของคนถือว่าเป็นข้อมูลทางภาษาที่นักภาษาศาสตร์ต้องการที่สุด นักภาษา
ศาสตร์ยุคหลังกว่า คำหรือประโยคที่คนพูดสำคัญกว่า คำหรือประโยคที่คนควรจะพูด
หรือน่าจะพูดตามไวยากรณ์ หน้าที่ของนักภาษาศาสตร์วรรณนาก็คือรวบรวมข้อมูล
จากด้วยคำที่คนพูดแล้วนำมาวิเคราะห์เพื่อหาโครงสร้างทางไวยากรณ์ (Grammatical
structure) การบอกลักษณะการกระจายของหน่วยย่อยทางเสียงหน่วยหนึ่งที่มีความ
สัมพันธ์กับหน่วยย่อยทางเสียงอีกหน่วยหนึ่ง หรือศึกษาหน่วยย่อยของคำหนึ่งกับ
หน่วยย่อยของอีกคำหนึ่ง เป็นกัน ดังนั้นจะเห็นได้ว่าเกณฑ์แห่งการกระจายนี้สำคัญมาก
เราจะต้องหาให้ได้ว่าหน่วยย่อยของแต่ละระบบมีความสัมพันธ์กันเพียงไรมีตำแหน่ง
อยู่ที่ไหน

อย่างไรก็ตามนักภาษาศาสตร์ไม่สามารถจะวิเคราะห์ประโยคทุกประโยคในภาษา
ได้จึงต้องเลือกเอาส่วนหนึ่งเป็นข้อมูลเท่านั้น แต่ขอให้จำไว้ว่าในการวิเคราะห์ภาษา
ไม่ว่าจะเป็นภาษาอะไรนั้น ไม่จำเป็นว่าจะต้องหาข้อความตัวอย่าง (Corpus) ให้
สมบูรณ์ เราอาจจะวิเคราะห์ไปคืบ คืบหาข้อความตัวอย่างเพิ่มขึ้นไปคืบพร้อม ๆ กัน
ก็ได้ โดยเฉพาะนักภาษาศาสตร์ที่วิเคราะห์ภาษาอื่นที่ตนเองไม่มีความรู้มักจะปฏิบัติ
ดังนี้

สำหรับนักภาษาศาสตร์สมัยใหม่ ที่สนใจทางทฤษฎีแห่งการปริวรรต มีความเชื่อ
ว่า ความรู้สึกของเจ้าของภาษา (native intuition) นั้นสำคัญมากในการบอกว่าประ-
โยคนั้นใช้ได้หรือไม่ ด้วยเหตุนี้เองข้อความตัวอย่างทางภาษาจึงไม่มีความหมายนัก
เพราะว่าการที่เราไปหาข้อมูลมาก็ได้เพียงส่วนหนึ่งของภาษาเท่านั้น หาได้ครอบ
คลุมไปกว้างขวางอย่างความรู้ของเจ้าของภาษาไม่ ฉะนั้นผู้ที่ทำการวิเคราะห์ภาษา
ได้ดีที่สุดก็คือเจ้าของภาษา (native speakers) นั่นเอง

๓. ความแตกต่างของบุคคลในการใช้ภาษา

นักภาษาศาสตร์ทุกคนจะต้องระลึกไว้เสมอว่าคนแต่ละคนมีความแตกต่างกันทางภาษา ถึงแม้จะเห็นได้ชัดว่าคนที่อยู่บ้านเดียวกันมีสำเนียงต่างจากชาวเหนือ ชาวอีสาน หรือคนภาคกลาง คนภาคกลางเองก็ยังมีสำเนียงกันไป คนสุพรรณพูดสำเนียงหนึ่ง คนเมืองเพชรพูดสำเนียงหนึ่ง คนอยุธยาพูดอีกสำเนียงหนึ่ง และแม้แต่คนอยุธยาเองก็ยังมีสำเนียงไม่เหมือนกัน คนหนึ่งอาจจะพูดแบบคนพื้นเมืองที่เป็นชาวสวน ชาวนา อีกคนหนึ่งอาจจะพูดแบบคนในเมือง หรือแม้แต่คนในเมืองเองก็พูดแตกต่างกันไปโดยที่คนหนึ่งรู้สึกที่พูดหนึ่งเกี่ยวกับชีวิตประจำวันของคน แต่อีกคนหนึ่งซึ่งมีชีวิตประจำวันต่างจากอีกคนหนึ่งก็มีศัพท์ที่ตนเองใช้ผิดกับคนอื่นไป ทั้งนี้อาจจะกล่าวรวมๆ ได้ว่าภาษา (Language) นั้นแตกต่างกันไปตามท้องถิ่น และภาษาถิ่น (Dialect) ก็ยังแตกต่างกันไปตามตัวบุคคลอีก (Idiolect)

นอกจากนี้แล้วคนเรายังแตกต่างกันตามวิธีการใช้ลีลาภาษา (style) อีกด้วย ดังจะสังเกตได้ว่าให้คนสองคนเขียนหรือพูดข้อความที่มีความหมายเหมือนกัน จะใช้ถ้อยคำไม่เหมือนกัน เรื่องนี้เป็นเรื่องที่นักภาษาศาสตร์จะต้องระลึกไว้เสมอว่าทุกคนมีความแตกต่างกันทางภาษา เพราะฉะนั้นการที่จะให้ทุกคนพูดหรือใช้ภาษาเหมือนกันที่เดี่ยวย่อมเป็นไปไม่ได้ บางคนเมื่อได้ยินประโยคว่า *คนนั้นน่ารัก* ก็อคะซิกคะขวางใจไม่ได้ แต่อีกหลาย ๆ คนก็ใช้ได้อย่างหน้ากาเฉย บางคนเมื่อดื่มโอเลี้ยงหมกแก้วอยากจะขอน้ำชาเค็มลงไปบนน้ำแข็งก็พูดว่า *ขอเติมน้ำหม้อย* แทนที่จะว่า *ขอน้ำเติมหม้อย* เช่นนี้เป็นต้น หรือปัจจุบันนี้ประโยคแบบกรรมวาจก (Passive voice) ชักจะมีใช้มากขึ้น เพราะเราเลียนแบบมาจากฝรั่ง บางทีฟังแล้วก็ชักๆ แต่คนอีกกลุ่มหนึ่งก็ใช้กันได้อย่างสบาย จะอย่างไรก็ตามนักภาษาศาสตร์จะต้องใจกว้างพอที่จะยอมรับว่า ประโยคนั้น คำนั้นมีใช้ในภาษา นักภาษาศาสตร์จะไม่ประนามว่าการใช้แบบนั้นผิด แต่อาจจะกล่าวได้ว่าไม่ใช่แบบมาตรฐาน แต่เมื่อพูดเช่นนั้น ก็อาจจะมีคนถามว่าภาษามาตรฐานนั้นคืออะไร เรื่องนี้เป็นเรื่องที่ยาก

แต่ก็พอจะกล่าวกว้าง ๆ ว่า ภาษามาตรฐานก็คือภาษาที่ผู้ได้รับการศึกษาพอสมควร ใช้กัน และเจ้าของภาษาฟังแล้วไม่ขัดหู

๔. ประโยคเป็นหน่วยที่นักภาษาศาสตร์สนใจ

นักภาษาศาสตร์ถือว่าการศึกษาภาษาควรจะเริ่มด้วยประโยคไม่ใช่เริ่มจากเสียง ซึ่งเป็นหน่วยย่อยเล็กที่สุดของภาษา ที่เลือกเอาประโยคเป็นจุดเริ่มต้นก็เพราะว่า ประโยคมีความหมายสมบูรณ์ บางทีก็เห็นว่าประโยคสองประโยคมีความสัมพันธ์กัน เช่น ประโยคว่า ผมหักไม้บรรทัด ไม้บรรทัดหัก จะเห็นว่าประโยคแรกใช้หักเป็น สกรรมกริยา แต่ทว่าประธานของหักจะต้องเป็นสิ่งที่มีชีวิต แต่ในประโยคที่สองใช้ หักในรูปอกรรมกริยา แต่ทว่าประธานเป็นสิ่งที่ไม่มีชีวิต อย่างไรก็ตามความหมาย ของประโยคทั้งสองนี้ก็คล้ายคลึงกัน ผิดกันตรงที่ว่าประโยคแรกบอกขบวนการ การหักไม้บรรทัดว่าใครเป็นคนกระทำ แต่ประโยคที่สองบอกเพียงว่าไม้บรรทัด นั้นหักใบแล้ว ไม่สนใจสาเหตุที่ทำให้ไม้บรรทัดหัก

นอกจากนั้นแล้วนักภาษาศาสตร์ยังเชื่ออีกว่า แม้ท่านสนใจจะวิเคราะห์เพียง ส่วนน้อยของภาษา เช่น หน่วยเสียง หน่วยคำ ท่านก็ควรจะเริ่มต้นจากประโยค เพราะว่าคำที่เรียงอยู่ในประโยค เมื่อพูดเร็ว ๆ บางทีคำ ๒ คำ ก็รวมเป็นเสมือน คำเดียวเช่น ขว้าง + เหวี่ยง เป็น เขวี่ยง ที + เกี้ยว เป็น เที้ยว ในภาษาไทย หรือ a + le เป็น au, de + les เป็น des ในภาษาฝรั่งเศส หรือเสียงสระบาง เสียงซึ่งอยู่ในตำแหน่งที่ไม่ลงเสียงเน้นหนัก อาจจะเปลี่ยนจากสระยาวเป็นสระสั้น เช่น เวลา เสียง เอ ในพยางค์แรกสั้นลง หรือสระเปลี่ยนรูปไปเช่น profound กลายเป็น profundity ในภาษาอังกฤษ เมื่อเติมปัจจัย ity แล้ว สระประสมกลายเป็นสระเดี่ยวไป

๕. หน่วยที่ใหญ่กว่าประโยค

นักภาษาศาสตร์โดยทั่วไปมักจะสนใจกันแต่เพียงแต่ประโยคเท่านั้น แต่ที่จริง แล้วภาษาที่เราพูดอยู่ทุกวันนี้ไม่ว่าจะเป็นภาษาอะไร เราใช้ประโยคหลาย ๆ ประโยคพูดต่อเนื่องเกี่ยวพันกันจนเกิดความหมาย ก็จะทำให้การวิเคราะห์นามบุรุษ

ที่สามแทนชื่อบุคคลที่ไต่เอ่ยถึงมาแล้ว การใช้วลีว่าที่นั่น วันนั้น ทำเช่นนั้น เมื่อพูดถึงสิ่งที่ปรากฏมาแล้วในประโยคข้างหน้า สิ่งเหล่านี้เป็นเครื่องชี้ให้เห็นว่าความสำคัญของหน่วยที่ใหญ่กว่าประโยค หรือความสัมพันธ์ของประโยคแต่ละประโยคนั้นมีอยู่ หากแต่ว่าการศึกษาด้านภาษาศาสตร์ ในด้านนี้ยังไม่เจริญก้าวหน้าถึงขั้นที่จะบอกให้แน่นอนลงไปว่าประโยคใดมีความสัมพันธ์กับประโยคใดเมื่อคนพูด นักภาษาศาสตร์อเมริกันที่สนใจเรื่องนี้มากก็มี Zellig S. Harris แห่งมหาวิทยาลัยแห่งเพนซิลวาเนีย เท่านั้น

๖. การปริวรรต (Transformation)

นักภาษาศาสตร์สมัยปัจจุบันเชื่อว่าการปริวรรต เป็นลักษณะที่ปรากฏในทุกภาษา การปริวรรตนั้นจะต้องมีระบบและกฎเกณฑ์ที่แน่นอน ไม่ใช่ว่าจะสับตำแหน่งคำหนึ่งกับคำใด เมื่อไรก็ได้ ตัวอย่างแสดงการปริวรรตก็ได้แก่ คุณมาที่นี่ทำไม ทำไมคุณมาที่นี่ คุณทำไมไม่มาที่นี่ หรืออย่างในภาษาอังกฤษเช่น I saw him yesterday. กับ Yesterday I saw him. เป็นต้น

บางทีก็บอกลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างประโยค เช่น

เขาหักไม้ ไม้หัก

เขาใส่เสื้อตัวนั้นแล้วน่ารัก เสื้อตัวนั้นใส่แล้วน่ารัก

จะเห็นได้ว่าประโยคแต่ละคู่สัมพันธ์กัน หรืออาจจะกล่าวได้ว่าประโยคหลังมาจากประโยคแรกก็ได้

จากประโยคตัวอย่างทั้งสองคู่นี้จะเห็นว่า เมื่อมีการปริวรรตแล้ว กระบวนการลดค่าเกิดขึ้นด้วยคือ คำว่า เขา ไม่ปรากฏในประโยคหลัง

นักภาษาศาสตร์ถือว่า เกณฑ์แห่งการปริวรรตนี้มีคุณค่ามากทางภาษา โดยที่สามารถชี้ให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างประโยคหนึ่งกับอีกประโยคหนึ่ง และบอกที่มาดั้งเดิมของประโยคได้

๑. การลดเสียงและการลดคำ (deletion)

การลดเสียงเป็นลักษณะที่ปรากฏในทุกภาษา บางครั้งเราก็เรียกว่า ภาษากร่อน เช่น แทนที่จะพูดคำว่า เสีย ก็พูดว่า สะ แทนที่จะพูดว่า เด็ด ก็พูดว่า เถอะ หรือถ้าจะมองกันให้ลึกลงไปแล้ว คำว่า เกียรติยศ เราออกเสียงว่า เกียด-กิ-ยศ แค่พอ คำว่า เกียรติ อยู่โดด ๆ เราอ่านว่า เกียด เฉย ๆ เช่นนี้ก็ถือว่าเป็นการลดเสียงด้วยเหมือนกัน ลักษณะเช่นนี้ก็ปรากฏในภาษาฝรั่งเศสด้วยเช่น vous allez, ออกเสียงว่า ฟุ ซาเล แปลว่า ท่านไป แต่เมื่อ vous อยู่โดด ๆ ออกเสียงว่า ฟุ แปลว่า ท่าน ก็ถือว่าเป็นการลดเสียงอย่างหนึ่งเหมือนกัน

การลดคำในประโยคนี้ส่วนมากแล้วก็ลดบุรุษที่สองอย่างในคำสั่งว่า Come here. หรือมานี่ แค่บางครั้งก็ลดคำเพราะผู้พูดต้องการคัดสิ่งๆ ที่เหมือน ๆ กันออกไป เช่น I want to buy pens and pencils. ย่อมาจาก I want to buy pens and I want to buy pencils. หรืออย่างในภาษาไทย ก็เช่น คุณจะไปหาเขาไหม ย่อมาจาก คุณจะไปหาเขาหรือคุณจะไม่ไปหาเขา มาเป็นคุณจะไปหาเขาหรือไม่ แล้วจึงมาเป็น คุณจะไปหาเขาไหม

ถ้าหากว่าภาษามีการลดคำแบบเดียวกันเช่นว่านี่ก็ แต่ภาษาไม่เป็นเช่นนั้นเสมอไป ดังเช่นประโยคต่อไปนี้

๑. เห็นจะไม่ไปละ
๒. ไปกันเถอะนะ
๓. ไปกันเถอะ ผมไม่ไปละ
๔. ไม่ก็เลย

ในฐานะที่เราเป็นคนไทย เป็นเจ้าของภาษาจะบอก ได้ทันทีว่าประโยคแรก ละ คำว่า ผม หรือ สรรพนามบุรุษที่หนึ่งไว้ ส่วนประโยคที่สอง ละ เรา ประโยคที่สาม ละ คุณ หรือสรรพนามบุรุษที่สองพหูพจน์ และประโยคที่สี่ ละ มัน

ปัญหาที่สำคัญก็คือว่า ทำไมเราจึงรู้ว่าละคำอะไรไว้ บางคนอาจจะตอบว่า เราารู้เพราะเรามีความ คลใจ (intuition) ของความเป็นเจ้าของภาษาอยู่ที่ไม่ดูกันก็

ที่จริงแล้วภาษามีกฎเกณฑ์ มีโครงสร้างพื้นฐาน (underlying structure) เราจะละคำใด
ไถ่นั้น จะต้องขึ้นอยู่กับว่าประโยคนั้นใช้ที่ไหน ในสถานการณ์อย่างไร มีคำประ-
กอบท้ายประโยคคำใดเข้าช่วย อย่างเช่นประโยคที่สามถ้าเป็น ไปกันเถอะ อาจจะ
หมายความว่า เราไปกันเถอะ หรือคุณไปกันเถอะก็ได้ เราจะบอกได้ก็ต่อเมื่ออยู่ใน
สถานการณ์ที่การสนทนานั้นเกิดขึ้นจึงจะรู้ได้ว่าความหมายใด

๘. โครงสร้างพื้นฐาน (underlying structure)

นักภาษาศาสตร์วรรณนาสนใจแต่ด้อยคำและข้อมูล ทางภาษาคาม ที่ปรากฏตาม
ธรรมชาติ ได้ยินมาอย่างไรก็เอามาวิเคราะห์อย่างนั้น โดยไม่สนใจว่าประโยคจะ
สัมพันธ์กันอย่างไร มีการลดคำหรือไม่ แต่นักภาษาศาสตร์ปัจจุบันมีความเห็นว่า
ประโยคที่เราใช้พูดกันอยู่ทุกวันนี้ บางครั้งเราก็ละหรือลดคำบางคำ บางครั้งเราก็
เพิ่มคำบางคำเข้าไปเพื่อให้สละสลวย ตามแบบนิยมหรือบางครั้งเราก็สับตำแหน่งโยก
ย้ายคำหนึ่งไปไว้อีกแห่งหนึ่ง สิ่งที่นักภาษาศาสตร์ปัจจุบันสนใจมากคือ โครงสร้าง
พื้นฐาน ทั้งนี้เพราะว่าประโยคบาง ประโยคมีความเป็น หลายนัย แต่ได้คำๆ โครงสร้าง
พื้นฐานแล้วความเป็นหลายนัยจะหายไป เช่น นายมีขับรถชนควายตาย มีความหมาย
เป็น ๕ อย่าง ด้วยกัน คือ

๑. นายมีขับรถไปชนควาย แล้วควายตาย
๒. นายมีขับรถไปชนควายที่ตายแล้ว
๓. นายมีขับรถไปชนควาย นายมีตาย
๔. นายมีขับรถที่ชนควายจนตาย
๕. นายมีขับรถที่ชนควายที่ตายแล้ว

ในความหมายที่ ๔ และที่ ๕ ไม่มีใครตายขณะที่นายมีขับรถ

การที่เราต้องอธิบายความหมายออกเป็น ๕ ประการเช่นนี้ก็เพราะว่าโครงสร้างพื้นฐานของประโยคตัวอย่างแตกต่างกันไป เช่น

๑. นายมีขับรถ รถชนควาย ควายจึงตาย
๒. นายมีขับรถ รถชนควาย ควายตายแล้ว
๓. นายมีขับรถ รถชนควาย นายมีตาย
๔. นายมีขับรถ รถเคยชนควาย ควายตาย
๕. นายมีขับรถ รถเคยชนควาย ควายตายแล้ว

ถ้าหากว่าเรา ได้สนใจโครงสร้างพื้นฐานของประโยคมาแต่ต้น ความหมายเป็นหลายนัยก็จะถูกรงจัดไป

บทที่ ๑๕

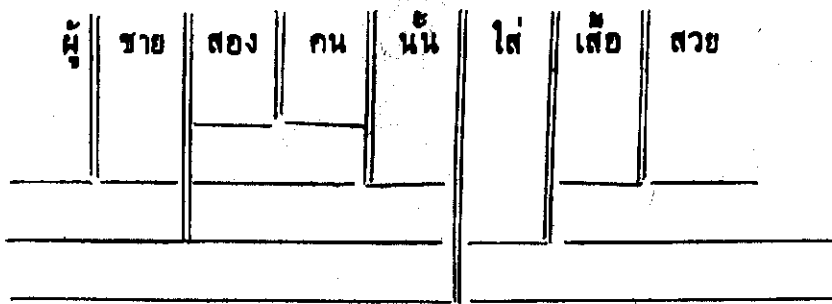
การวิเคราะห์ส่วนประชิด (Immediate Constituent Analysis)

การวิเคราะห์ส่วนประชิดหรือที่เรียกย่อ ๆ ว่า IC Analysis นั้นเป็นวิธีวิเคราะห์ภาษาแบบหนึ่งที่ใช้กันมากและใช้กันมานานแล้ว โดยถือว่า ประโยค วลี หรือคำบางคำ สามารถแยกออกเป็นส่วนที่เล็กกว่าส่วนเดิมได้ ปกติแล้วก็ทำการแยกจากส่วนเดิมให้เป็นส่วนที่เล็กกว่าสองส่วนและส่วนที่แยกออกมาแล้ว อาจจะแยกย่อยเป็นส่วนที่เล็กกว่าลงไปอีกได้ ส่วนที่แยกออกนั้นเราเรียกว่า ส่วนประชิด (constituent) ที่จริงแล้วเมื่อเราทำสัมพันธ์ประโยคตามแบบไวยากรณ์สมัชเก่า เราก็อาศัยหลักการวิเคราะห์ส่วนประชิดเหมือนกันโดยการแบ่งประโยคเป็น ภาค ประธาน ภาคแสดง ภาคประธานแบ่งออกเป็น นามสำคัญ กับส่วนขยาย ฯลฯ ฉะนั้นการวิเคราะห์ส่วนประชิดจึงไม่ใช่ของใหม่อะไรเลย หากแต่ว่าวิธีการแยกอาจจะมีหลักเกณฑ์รัดกุมขึ้นเท่านั้น เพื่อช่วยให้เกิดความเข้าใจยิ่งขึ้นขอให้ดูการวิเคราะห์ส่วนประชิดของประโยค **ผู้ชายสองคนนั้นใส่เสื้อสวย**

ผู้	ชาย	สอง	คน	นั้น	ใส่	เสื้อ	สวย
		สองคน					
	ผู้ชาย	สองคนนั้น				เสื้อสวย	
	ผู้ชายสองคนนั้น				ใส่เสื้อสวย		
ผู้ชายสองคนนั้นใส่เสื้อสวย							

รูปที่ •

หรืออาจจะทำเป็นแผนผังอีกแบบหนึ่งได้ดังนี้

รูปที่ ๒

จะเห็นได้ว่าจากประโยคตัวอย่างเราแบ่งออกเป็นส่วนประจักษ์ ผู้ชายสองคนนั้น กับส่วนประจักษ์ใส่เสื้อสวย นั่นก็คือแบ่งเป็นภาคประธานและภาคแสดงนั่นเอง จาก วลี ผู้ชายสองคนนั้นเราก็แบ่งออกได้เป็นส่วนประจักษ์ ผู้ชาย กับส่วนประจักษ์ สองคนนั้น และวลี ใส่เสื้อสวย ก็แบ่งออกเป็นส่วนประจักษ์ใส่กับส่วนประจักษ์เสื้อสวย คำ ผู้ชายก็แบ่งออกเป็นส่วนประจักษ์ ผู้ กับ ส่วนประจักษ์ ชาย วลีสองคนนั้น ก็แบ่งออกเป็นส่วนประจักษ์ สองคนกับส่วนประจักษ์นั้น วลีเสื้อสวยก็แบ่งเป็นส่วนประจักษ์ เสื้อ กับส่วนประจักษ์ สวย และวลีสองคนก็แบ่งเป็นส่วนประจักษ์สองกับส่วนประจักษ์คน อาจจะมีผู้สงสัยว่า วลี ผู้ชายสองคนนั้น แบ่งเป็นส่วนประจักษ์ผู้ชายสองคน กับส่วนประจักษ์นั้น ไม่ได้หรือ ถ้าจะให้ตอบก็ต้องตอบว่าไม่ได้ เพราะมีเกณฑ์ดังนี้คือ

๑. การจะแยกคำก็ วลีก็คือออกเป็น ส่วน ประจักษ์ ของส่วน ที่เล็กกว่าได้ก็คือ เมื่อส่วนที่แยกแล้วนั้นมีความกลมกลืนเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน สามารถเกิดขึ้นโดด ๆ หรือรวมกันได้ เว้นเสียแต่ว่าส่วนประจักษ์นั้นจะแยกเป็นส่วนประจักษ์ย่อยต่อไปอีกไม่ได้แล้ว เป็นต้นว่า ผู้ชาย สามารถอยู่รวมกันได้ สองคนนั้นก็สามารอยู่รวมกันเป็น วลีได้ สมมุติว่าเราแยกประโยค ผู้ชายสองคนนั้นใส่เสื้อสวย เป็น ผู้ชายสองคนนั้นใส่ กับเสื้อสวย ส่วนประจักษ์ส่วนแรกจะขัดกับหลักการข้อนี้

สำหรับบางท่านก็อาจจะนึกแย้งว่า การที่แยก ผู้ชายสองคนนั้น ออกเป็น ผู้ชายสองคน กับ นั้น ก็ไม่ขัดกับเกณฑ์ข้อนี้เลย เช่นนี้จะต้องยอมรับว่าจริง เพราะ วลี ผู้ชายสองคน ก็อยู่รวมกันได้ มีความกลมกลืนกัน และนั้น เป็นส่วนประจักษ์ ที่แยกออกไปอีกไม่ได้แล้ว แต่อย่างไรก็ตามขอให้ดูเกณฑ์ข้อที่ ๒

๒. การจะแยกคำหรือวลี จากวลีหรือประโยคที่มีโครงสร้างลักษณะเดียวกันควร จะได้ส่วนประจักษ์ที่เหมือนกัน ถ้าหากอีกเกณฑ์นี้จะเห็นได้ว่า วลี ผู้ชายสองคนนั้น กับวลี ผู้ชายคนนั้น จักว่ามีโครงสร้างลักษณะเดียวกัน แต่เราจะแยกวลี ผู้ชายคนนั้น เป็นส่วนประจักษ์ ผู้ชายคน กับส่วนประจักษ์ นั้น ไม่ได้ เพราะผู้ชายคนไม่เป็นวลี หรือมีความไม่กลมกลืนกัน เกิดร่วมกันไม่ได้ วลีผู้ชายคนนั้น จะต้องแยกเป็นส่วน ประจักษ์ ผู้ชาย กับส่วนประจักษ์ คนนั้น ด้วยเหตุที่ วลี ผู้ชายคนนั้น กับ ผู้ชายสอง คนนั้น มีโครงสร้างลักษณะเดียวกันจึงต้องแยกวลี ผู้ชายสองคนนั้น ออกเป็นส่วน ประจักษ์ ผู้ชาย กับส่วนประจักษ์ สองคนนั้น ด้วย

๓. การแยกคำหรือวลี ออกเป็นส่วนประจักษ์จากส่วนที่ใหญ่กว่าจะต้องคำนึงถึง หน้าที่ของส่วนประจักษ์นั้นที่มีค่อส่วนที่ใหญ่กว่า และนึกถึงความหมายที่แท้จริงด้วย เป็นกันว่า อาหารนี้จัดไว้เฉพาะเด็กและผู้หญิงหมอมเท่านั้น ถ้าหากจะตั้งวิเคราะห์ วลี เด็กและผู้หญิงหมอม จะต้องจำไว้ว่าวลีนี้มีความหมายว่าอย่างไร อาจมีความ หมายว่าเด็กทั่ว ๆ ไป หมอมหรือไม่หมอมก็ได้ และผู้หญิงหมอม ถ้าเป็นเช่นนี้เราอาจจะแยก เป็นส่วนประจักษ์ เด็ก กับส่วนประจักษ์ และผู้หญิงหมอม แต่ถ้าวลีนี้มีความหมายว่า เด็กหมอม และผู้หญิงหมอม ส่วนประจักษ์ก็ควรจะเป็น เด็กและผู้หญิง กับ หมอม

๔. การแยกส่วนประจักษ์ไม่จำเป็นจะต้องแยกออกเป็นสองส่วนเสมอไป ถ้า หากโครงสร้างของวลีแสดงว่าแต่ละส่วนก็มีความสำคัญเท่ากันเช่น จงบอกวัน เดือน ปีเกิด ของท่าน

จ	บ	วัน	เดือน	ปี	เกิด	ของ	ท่าน
		วันเดือนปี					
		วัน เดือน ปีเกิด					
จบบอก		วันเดือนปีเกิดของท่าน					
จบบอกวัน เดือน ปีเกิดของท่าน							

รูปที่ ๓

จะเห็นได้ว่า วัน เดือน ปี จะต้องแยกเป็นส่วนประจักษ์ ๓ ส่วน ถ้าจะแยกเป็น วันเดือน กับ ปี วัน กับ เดือน ก็ไม่ถูกตามเกณฑ์ข้อที่ ๑ เพราะวัน เดือน และ ปี ต่างก็มีความสำคัญเท่ากัน เพราะเหตุนี้เอง วลี ฟุค — ปอนต์ — วินาที สาว — แก่ — แม่หม้าย ฯลฯ จึงต้องแยกออกเป็น ๓ ส่วน แทนที่จะเป็น ๒ ส่วน

๔. การแยกสันธานออกเป็นส่วนประจักษ์พิเศษ คำสันธานเช่น และ กับ หรือ เมื่อเกิดในประโยคกิตี หรือวลีกิตี ที่จริงแล้วมิได้เป็นส่วนหนึ่งส่วนใดของส่วนประจักษ์หน้าหรือส่วนประจักษ์หลังและก็ได้มีสภาพควรจะเป็น ส่วนประจักษ์ที่มีสถานะเท่าส่วนประจักษ์หน้า และส่วนประจักษ์หลังตามเกณฑ์ที่ ๔ ไม่ ในประโยค นายสอน และนายมีจะไป ถ้าเราจะแยกประโยคนี้ออกเป็นส่วนประจักษ์ นายสอนและนายมี กับส่วนประจักษ์จะไป นั้นไม่มีปัญหา แค่ว่าพอถึงวลี นายสอนและนายมี ถ้าจะแยกออกเป็น นายสอน ส่วนหนึ่ง และนายมี อีกส่วนหนึ่งก็ทำให้ดูเสมือนว่า และเป็นส่วนหนึ่งของส่วนประจักษ์หลัง หรือถ้าจะแยกเป็น นายสอนและเป็นส่วนประจักษ์หนึ่ง กับนายมี เป็นอีกส่วนประจักษ์หนึ่ง ก็ยังไม่ได้ใหญ่ เพราะนายสอนและ รั้งกับเกณฑ์ที่ ๑ ครั้นจะแยกเป็นส่วนประจักษ์ นายสอน ส่วนประจักษ์ และ ส่วนประจักษ์ นายมี ก็จะทำให้สภาพของ และไปเท่ากับส่วนประจักษ์ นายสอน และส่วนประจักษ์นายมีไป ด้วยเหตุนี้เองจึงมีนักภาษาศาสตร์ท่านหนึ่ง คือ Charles F. Hockett เสนอว่าให้แยกสันธานจำพวกนี้ไว้ต่างหากเป็นส่วนประจักษ์พิเศษ ดังนี้

นาย	สอน	และ	นาย	มี	ไป
นายสอน			นายมี		
นายสอนและนายมี					
นายสอนและนายมีไป					

รูปที่ ๔

ข้อดีและข้อเสียของการวิเคราะห์ส่วนประจักษ์

ตอนแรก ๆ ที่นักภาษาศาสตร์ยังไม่รู้จักวิธีวิเคราะห์ภาษามากนักก็เห็นว่า การวิเคราะห์ส่วนประจักษ์ทำให้นักภาษาศาสตร์เข้าใจภาษาได้ดีขึ้น ไม่ต้องคอยอาศัยความหมายอย่างเดียว แต่เมื่อนักภาษาศาสตร์ได้ทำการค้นคว้าวิจัยมากขึ้น ค้นพบวิธีการอื่นที่ดีกว่า ก็เริ่มมองเห็นข้อบกพร่องของการวิเคราะห์ส่วนประจักษ์มากขึ้น เพราะฉะนั้นขอท่านผู้อ่านอย่าได้ตกใจที่จะพบว่า ข้อเสียของการวิเคราะห์ส่วนประจักษ์มีมากกว่าข้อดีในหนังสือเล่มนี้ ขออย่าได้นับเอาจำนวนข้อเป็นสำคัญ แม้ว่าข้อจะมีจำนวนน้อยกว่า แต่ละข้อมีความสำคัญมากในการศึกษา และเป็นพื้นฐานอันสำคัญสำหรับนักภาษาศาสตร์ปัจจุบัน

ข้อดี

๑. การวิเคราะห์ส่วนประจักษ์ ทำให้เห็นโครงสร้างของประโยควลีและคำได้ชัดเจน การแยกทำเป็นส่วนสัณฐานในรูปข้างบน ทำให้เห็นได้ชัดเจนว่าโครงสร้างของประโยค โครงสร้างของวลี และโครงสร้างของคำเป็นอย่างไร

๒. ทำให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยต่าง ๆ ในประโยคในวลี และในคำได้ชัดเจน โดยเฉพาะการวิเคราะห์ส่วนประจักษ์แบบทักเป็นชั้น ๆ รูปที่ ๒

ข้อเสีย

๑. การวิเคราะห์ส่วนประจักษ์อาจจะลงให้ผู้อ่านคิดว่าประโยคสองประโยคที่มีโครงสร้างที่แท้จริงต่างกันให้ดูเหมือนมีโครงสร้างเหมือนกัน เช่น

เขา	ไป	บ้าน
	ไปบ้าน	
เขาไปบ้าน		

รูปที่ ๔

เขา	กิน	อาหาร
	กินอาหาร	
เขากินอาหาร		

รูปที่ ๖

จากตัวอย่างข้างบนนี้จะเห็นว่า ส่วนประจักษ์ของทั้งสองประโยคเหมือนกันทุกประการ บางท่านก็อาจจะสงสัยคิดว่าประโยคทั้งสองเป็นประโยคแบบเดียวกัน ยิ่งร้ายไปกว่านั้นอาจจะทำให้คิดว่า ไป ก็เป็นสกรรมกริยา เหมือน กิน ด้วย ทั้ง ๆ ที่ใคร ๆ ก็รู้ว่า ไป เป็นอกรรมกริยา ทุกคนคงเห็นด้วยว่า ไป ในประโยคแรกเป็นอกรรมกริยา เพราะเราสามารถพูดได้ว่า เขาไปที่บ้าน โดยเอาคำว่าที่ แทรกเข้าไประหว่าง ไป กับ บ้าน ได้ การที่เราเอาคำประเภทบุรพบทแทรกเข้าไปได้ก็แสดงว่าบ้านมิใช่กรรมของกริยา ไป อย่าง อาหาร เป็นกรรมของกิน ในกรณีนี้เราควรจะถือว่าบ้านเป็นสถานวิเศษณ์

นักภาษาศาสตร์ทุกคนคงเห็นด้วยว่าประโยค เขายิงนกปากซ่อม เขายิงปืนลูกซอง นั้น ต่างกันเพราะ นกปากซ่อมในประโยคแรกเป็นกรรมของกริยายิง แต่สำหรับประโยคหลังถ้ามีความหมายว่าเราใช้ปืนลูกซองเป็นเครื่องมือในการยิง ปืนลูกซอง

ไม่ใช่กรรมของยิง แต่ถ้าหากเราใช้การวิเคราะห์ส่วนประจิกจะเป็นว่าประโศกทั้งสองมีส่วนประจิกเหมือนกันทั้ง ๆ ที่ใคร ๆ ก็ทราบว่าโครงสร้างของสองประโศกนี้ต่างกัน

เขา	ยิง	นก	ปากซ่อม
			ปากซ่อม
		นกปากซ่อม	
		ยิงนกปากซ่อม	
เขายิงนกปากซ่อม			

รูปที่ ๗

เขา	ยิง	บิน	ลูกของ
			ลูกของ
		บินลูกของ	
		ยิงบินลูกของ	
เขายิงบินลูกของ			

รูปที่ ๘

ที่จริงแล้วประโศก เขายิงบินลูกของ น่าจะมาจาก เขาใช้บินลูกของยิง x x ในที่นี้อาจจะเป็นเข้า เป็นนก หรือเป็นอะไรก็ได้ เมื่อมีการสับตำแหน่งและลดค่าแล้วจะได้ เขายิง x ด้วยบินลูกของ แล้วลดค่า x ด้วย จะเหลือ เขายิงบินลูกของ จากประโศกเดิม เขาใช้ตะเกียบกินข้าว มาเป็น เขากินข้าวด้วยตะเกียบ แล้วมาเป็น เขากินตะเกียบ เขาเขียนจักร มาจากประโศกเดิม เขาใช้จักรเขียนผ้า มาเป็น เขาเขียนผ้าด้วยจักร แล้วมาเป็น เขาเขียนจักร เป็นต้น

๒. การวิเคราะห์ส่วนประชิดพบความลำบากในการแยกส่วน ประชิดที่แยกกัน อยู่เช่น ไม่ เขา ก็ ผมจะต้องไป ทุกคนคงเห็นตัวว่า ไม่...ก็ เป็นส่วนที่อยู่รวม กันได้ แต่ว่าอยู่ไม่ติดกันจึงเกิดความลำบากในการแยกส่วนประชิด หรืออย่างใน ภาษาอังกฤษ ประโยค Is he coming with you? ซึ่งควรจะแยกเป็นส่วนประชิด he กับ is coming with you? แต่ว่า Is มาอยู่เดี่ยวข้างหน้าประโยคแล้ว จึงเกิด ความลำบากในการแยก he ออกจาก is coming with you? วิธีที่ปฏิบัติกันก็ อนุโลมให้มีส่วนที่ไม่ติดต่อกัน (discontinuous constituent) ดังนี้ เป็นต้น

Is	he	coming	with	you?
		coming	with	you?
Is		coming	with	you?
Is	he	coming	with	you?

รูปที่ ๔

๓. ประโยคบางประโยคมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดโดยที่ประโยคหนึ่งเป็น ที่มาของอีกประโยคหนึ่ง แต่ถ้าใช้การวิเคราะห์ส่วนประชิดแล้วจะไม่มีทางรู้เลยว่า ประโยคทั้งสองนั้นสัมพันธ์กันอย่างไร เช่นเราหักไม้ และไม้หัก จะเห็นได้ว่า ประโยคหลังมาจากประโยคแรก โดยที่ย้ายเอากรรมของประโยคแรกขึ้นมาเป็นประธาน แล้วตัดประธานของประโยคแรกออกเสีย ในภาษาอังกฤษก็มีลักษณะทำนองนี้เช่น The dog bit the man. กับ The man was bitten by the dog. ก็จะทำให้เห็นว่า ประโยคแรกเป็นที่มาของประโยคหลัง ขอให้สังเกตรูปแสดงการวิเคราะห์ส่วนประชิด จะเห็นว่าไม่เหมือนกันเลย

เขา	หัก	ไม้
	หักไม้	
เขาหักไม้		

รูปที่ ๑๐

ไม้	หัก
ไม้หัก	

รูปที่ ๑๑

๔. การวิเคราะห์ส่วนประชิดไม่ช่วยแก้ปัญหาเรื่องประโยคที่มีความเป็นหลาย
 นัย เช่น เขายังบิน อาจมีความหมายว่าเขาใช้บินยังอะไรสักอย่างหนึ่ง จะเป็น
 นก คน หรือ เบ้าก็ได้ อีกความหมายหนึ่ง เขาอาจจะใช้หนังสือก็ได้อีกไปที่
 บินซึ่งวางอยู่ แต่ถ้าใช้วิธีการวิเคราะห์ส่วนประชิดแล้ว ประโยคนี้จะมีโครงสร้าง
 เหมือนกันดังนี้

เขา	ยัง	บิน
	ยังบิน	
เขายังบิน		

รูปที่ ๑๒

อย่างในประโยคภาษาอังกฤษว่า *Flying planes can be dangerous.* อาจจะ
 หมายความว่า การขับเครื่องบินเป็นอันตราย หรือเครื่องบินที่กำลังบินอยู่อันตราย แต่
 เมื่อทำการวิเคราะห์ส่วนประชิดแล้วก็จะได้อย่างเดียวกันไม่ว่าความหมายจะเป็นอย่างไร

Flying	planes	can	be	dangerous
Flying	planes	can	be	dangerous
Flying	planes	can	be	dangerous
Flying	planes	can	be	dangerous
Flying	planes	can	be	dangerous

รูปที่ ๑๑

จริงอยู่การวิเคราะห์ส่วน ประชิตอาจ จะช่วยแก้ ปัญหา ประ โยค ที่มี ความ หมาย หลายนัยบางประโยคได้ เช่น ครูกำลังอ่านหนังสือใหม่ ซึ่งมีความหมายว่าครูกำลัง อ่านหนังสือเล่มใหม่ หรือครูกำลังอ่านหนังสือเล่มเดิมอีกครั้ง จะมีส่วนประจักษ์เป็น โครงสร้างดังนี้

ครู	กำลัง	อ่าน	หนังสือ	ใหม่
	กำลังอ่าน		หนังสือใหม่	
	กำลังอ่านหนังสือใหม่			
ครูกำลังอ่านหนังสือใหม่				

รูปที่ ๑๒

และ

ครู	กำลัง	อ่าน	หนังสือ	ใหม่
		อ่าน		ใหม่
	กำลังอ่าน		หนังสือ	ใหม่
	กำลังอ่านหนังสือใหม่			
ครูกำลังอ่านหนังสือใหม่				

รูปที่ ๑๓

บางท่านอาจจะว่าเรา ไม่จำเป็นต้องทำการวิเคราะห์ ส่วน ประชิตก็ทราบ ได้ว่า ประโยคกรูกำลังอ่านหนังสือใหม่ มีความหมายว่าอะไรโดยอาศัยการออกเสียง คือถ้า หากมีความหมายอย่างในรูปที่ ๑๔ จะออกเสียงคำว่า หนังสือกับใหม่ติดต่อกันไป แต่ในความหมายตามรูปที่ ๑๕ ก็จะต้องมีการเว้นระยะระหว่างหนังสือกับใหม่ หรือ อาจจะพูดอีกนัยหนึ่งว่าในความหมายแรกเสียงนั้นบนคำว่า ใหม่ไม่หนักเท่า ในความหมายที่สอง แต่อย่างไรก็ตามหากเราพบข้อความที่ปรากฏเป็นคำหนังสือเราก็จะอาศัย การออกเสียงช่วยไม่ได้เลย นอกจากนั้นแล้วโดยปกติคนฟังไม่ได้ตั้งใจฟังอย่างใกล้ชิด, ว่ามีการเว้นระยะระหว่างคำหรือไม่ หรือคำนั้นมีเสียงเน้นหนักเพียงไร

๕. การวิเคราะห์ส่วนประชิดพบความลำบาก ในการ แยกคำสันธาน ดังที่กล่าว มาแล้วข้างต้น ไม่สามารถจะบอกลงไปได้แน่นอนว่าสันธานควรจะอยู่กับส่วนประชิดใด

๖. ถ้าหากเรารู้ว่าโครงสร้างพื้นฐาน หรือเกณฑ์แห่งการปริวรรตมีความสำคัญ ในทฤษฎีทางภาษาแล้ว การวิเคราะห์ส่วนประชิดมิได้คำนึงถึงเรื่องนี้เลย และไม่สามารถจะนำเอาทฤษฎีแห่งการปริวรรต และโครงสร้างพื้นฐานมาเกี่ยวข้องกับช่วยได้เลย ทั้งนี้เพราะการวิเคราะห์ส่วนประชิดสนใจแต่โครงสร้างผิว (surface structure) หา ได้สนใจในโครงสร้างลึก (deep structure) ไม่